

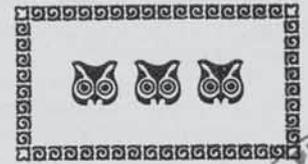
Съдържание:

1. Петият редовен конгрес на Илинденската организация.
2. Йосифъ Кировъ — Танаровъ (Йосето).
3. На „Петрова нива“.
4. Изъ недрата на Бабуна и Караджица планини.
5. Дебърският войвода Максимъ Неновъ.
6. Честъта.
7. Гоно (Георги) Яневъ.

ДАР
ОТ НАГОДНАТА БИБЛИОТЕКА
„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“
СОФИЯ



ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЬ



Редакторъ: ПЕТЪРЪ МЪРМЕВЪ

Редакция и Администрация: София, улица Алабинска, 30. — Телефонъ 19-32.



Петиятъ редовенъ конгресъ на Илинденската организация



Делегатитѣ на конгреса.

На 12. този месецъ Юлий се откри въ София Петиятъ редовенъ конгресъ на Илинденската организация, който заседава два дни: 12. и 13. того. Въ него бѣха представени почти всички илинденски дружества въ България. При откриването му, делегатитѣ бѣха приветствувани отъ председателя на Ржководното тѣло на Организацията, г. Димитъръ Ивановъ. Тѣ, по негово предложение, отдадоха, съ ставане на крака, длѣжимата почить къмъ паметъта на всички загинали за свободата на Македония борци.

По установения редъ, за председател на временното бюро, което трѣбваше да открие конгреса, биде избранъ г. Никола Плевнелиевъ, делегатъ отъ Шуменъ, като най-старъ измежду делегатитѣ, а за секретари бѣха избрани г-да Панчо Тошевъ, делегатъ отъ Кюстендилъ, и Димитъръ Спространовъ, делегатъ отъ София.

По предложение на временното бюро, за председател на постоянното бюро, което трѣбваше да ржководи заседанията на конгреса, биде избранъ

г. Владимиръ Куртевъ, делегатъ отъ Кюстендилъ, а за подпредседатели бѣха избрани г-да Христо Шалдевъ, делегатъ отъ София, и Иванъ Илиевъ, делегатъ отъ Горна-Джумая. За секретари бѣха избрани г-да Христо Ачевъ, делегатъ отъ Кюстендилъ, и Владо Маневъ, делегатъ отъ с. Гьоешево.

Избрани бѣха и три комисии: комисия за провѣрка на пълномощията, финансова комисия за преглеждане на смѣткитѣ и комисия за изработване на резолюциитѣ. За членове на последната комисия бѣха избрани г-да Петъръ Ацевъ, делегатъ отъ Пловдивъ, Велко Думевъ, делегатъ отъ Петричкото село Склаве, Панчо Тошевъ и редакторътъ на Илюстрация Илинденъ, г. Петъръ Мърмевъ.

По отчета на Ржководното тѣло на Организацията станаха, при пълна свобода на словото, обширни и изчерпателни разисквания, следъ приключването на които отчетътъ биде напълно одобренъ и членоветѣ на Ржководното тѣло бидоха освободени отъ всѣкаква отговорность.

Конгресътъ изслуша и отчета на редактора

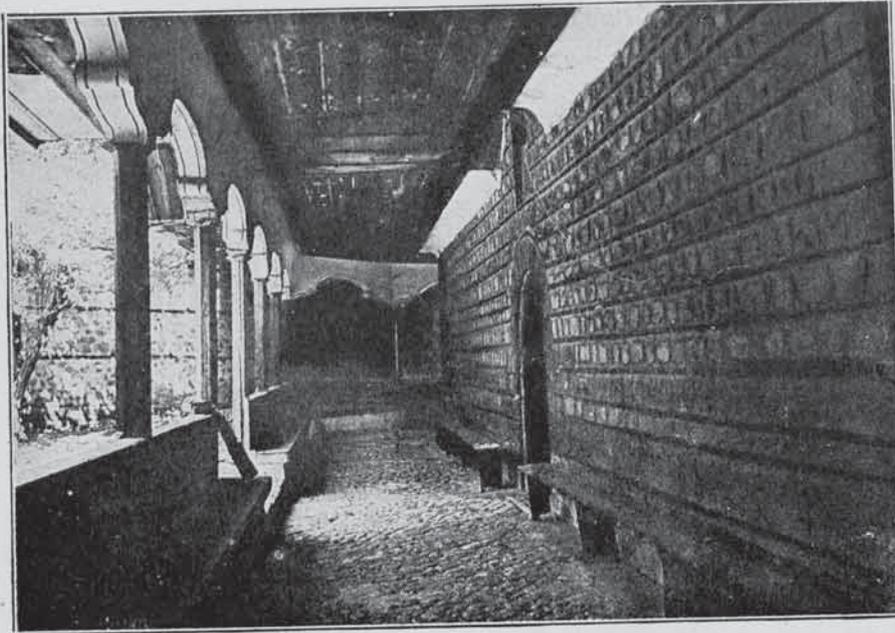
на организационното списание Илюстрация Илинден, г. Петър Мърмев, и го намъри напълно задоволителен.

Конгресът, по доклада на специални комиси, избрани допълнително от него, направи нѣкои попълнения и измѣнения въ Устава на Организацията и гласува бюджета за предстоящата оперативна година.

Следъ това конгресът, при пълно единомислие и единомушие, гласува следнитѣ две резолюции:

I.

Като взе предвидъ създаденото отъ договоритѣ за миръ положение въ Македония, което, вмѣсто да помири Балканскитѣ народи и да ги успокои, засили стария антагонизъмъ; че Гър-



Тръмът на прочутата българска черква въ гр. Банско

ция и Сърбия, на които тия договори дадоха лъвскитѣ части отъ Македония, продължаватъ политиката на денационализация и обезлюдяване на страната съ унищожение на по-будното ѝ население чрезъ единични и масови убийства, чрезъ политически афери и присъди, чрезъ изнудване на имота му и чрезъ похищение на всичкитѣ му национални и културни права, които той имаше при турцитѣ, Петиятъ редовенъ конгресъ на илинденци реши: отново да дигне гласъ на протестъ срещу тия несправедливи договори, които Силитѣ-победителки изковаха преди 10 години въ Ньой и срещу тази безчовѣчна политика, която Гърция и Сърбия безнаказано продължаватъ да прилагатъ въ Македония съ суровостта на сръдновѣковната инквизиция; да апелира къмъ О. Н., къмъ правителствата на Великитѣ сили и къмъ всички фактори за миръ, за право и за човѣчност, да спратъ сръбския и гръцки терори въ Македония, да възстановятъ похитенитѣ национални и културни права на населенията ѝ и следъ една международна анкета, която ще потвърди невъзможността да продължава сегашното положение въ Македония безъ опасностъ за мира на Балканитѣ и въ Европа, да пристѣпятъ къмъ единственото разрешение на Балканската проблема — създаването отъ Македония на една свободна и независима отъ Балканскитѣ държавници политическа единица, което ще тури край на Балканскитѣ съперничества и ежби; да заяви, най-сетне, че Македония, която въ миналото е дала десетки хиляди жертви на волята на нейното население, да постигне най-свещеното право за всѣки народъ — свободата, не ще престане да излъчва герои, които ще продължатъ борбата за тази свещена свобода до логичния ѝ край.

2.

Като взе предвидъ отчета на Ржководното тѣло на Илинденската организация за отчетнитѣ 1927 и 1928 години и разискванията, станали по тѣхъ на 12. и 13. този месецъ, Петиятъ редовенъ конгресъ на илинденци реши:

1. Приветствува всички македонски организации въ България, Америка и Европа, подчертава* единомушието у всички

и имъ пожелава най-голѣми успѣхи въ тѣхната родолюбива дейностъ; приветствува борцитѣ на македонското освободително движение, които, подъ знамето на В. М. Р. О., продължаватъ борбата въ Македония за освобождението ѝ и имъ пожелава най-скорошно осъществяване на тоя общъ на всички македонци идеалъ; осъжда поведението на отдѣлни личности съ бивша принадлежностъ на В. М. Р. О., които продължаватъ съ печатни и други сръдства да пакостятъ на македонското освободително движение и да подхранватъ сепаратистични тенденции въ редоветѣ на В. М. Р. О.; преценявайки така положението, илинденци вѣрватъ, че тѣзи личности ще намѣрятъ още сили въ себе си да се откажатъ отъ тази пакостна дейностъ, която излага македонската честъ и ползува само враговетѣ на македонската кауза;

2. Препоръчва на идното Ржководно тѣло да засили Организацията чрезъ чести посещения отъ членоветѣ на сжщото;

3. Да се предвидятъ суми въ бюджета за издръжка на Трудовото бюро;

4. Задължава дружественитѣ настоятелства да положатъ всички старания за навременното си отчитане;

5. Задължава всички илинденци да положатъ най-голѣми усилия за широкото разпространение на Илюстрация Илинденъ, следъ като всѣки стане абонатъ на сжщата.

Противъ нѣкои пасажии отъ втората резолюция гласуваха само трима делегати.

Последна работа на конгреса бѣше да избере членове за новитѣ състави на Ржководното тѣло на Организацията и на контролната Комисия. При тайно гласоподаване, бидоха избрани за членове на Ржководното тѣло г-да Димитъръ Ивановъ, Лазаръ Томовъ, Петъръ Мърмевъ, Георги Бѣлевъ и Стефанъ Аврамовъ, а за членове на Контролната комисия бидоха избрани г-да Христо Шалдевъ, Иванъ Г. Неврокопски и Аристидъ Дамяновъ.

Конгресътъ биде закритъ съ прощална и напѣтствена речъ отъ своя председателъ, г. Владимиръ Куртевъ.

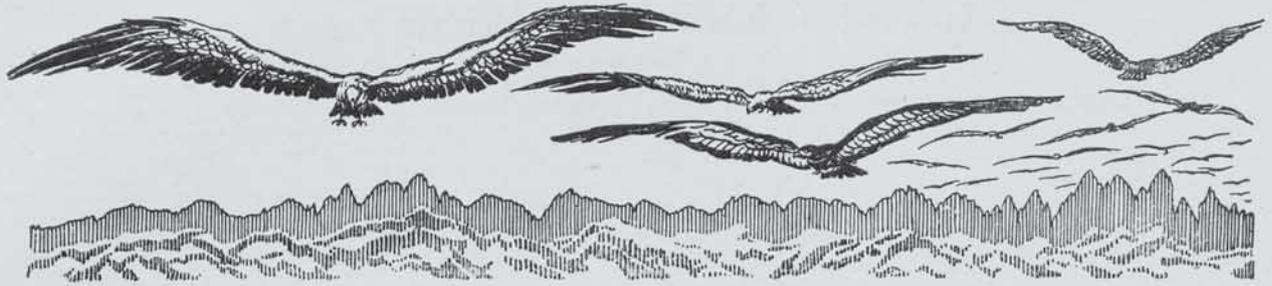
* * *

По силата на организационния уставъ, съставътъ на Ржководното тѣло е отъ седемъ членове, петимата отъ които избира конгресътъ, а останалитѣ двама се избиратъ отъ Софийското Илинденско дружество, защото това дружество нѣма свое настоятелство, а дѣлата му се завеждатъ направо отъ Ржководното тѣло.

Следъ като конгресътъ избра петимата членове, редъ бѣше на Софийското Илинденско дружество да избере останалитѣ двама. Този изборъ стана на 21. този месецъ юлий (8 дни следъ закриването на конгреса) въ открито дружествено събрание. Въ него, при явно гласуване, бидоха избрани г-да Даме Наумовъ и Петъръ Марковъ.

Така избранитѣ членове на Ржководното тѣло отъ конгреса и отъ Софийското Илинденско дружество на 22. този месецъ юлий държаха първото си заседание, въ което се конституираха. И избраха: за председателъ г. Димитъръ Ивановъ, за подпредседателъ г. Лазаръ Томовъ, за секретаръ г. Георги Бѣлевъ и за касиеръ г. Даме Наумовъ. Останалитѣ трима: г-да Петъръ Мърмевъ, Петъръ Марковъ и Стефанъ Аврамовъ, оставатъ за съветници при Ржководното тѣло.

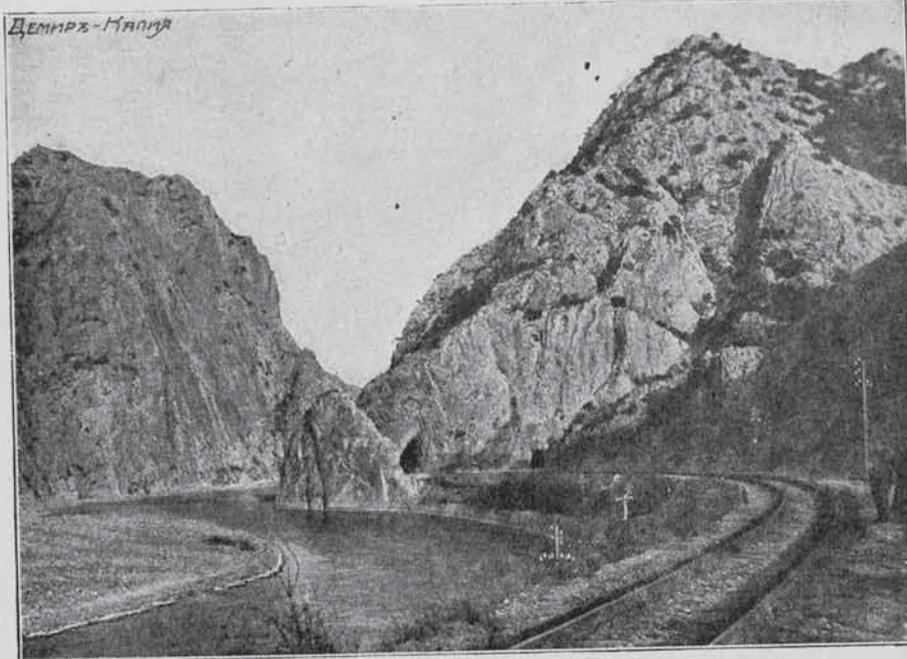
Г-нъ Петъръ Мърмевъ биде преизбранъ за редакторъ на организационното списание Илюстрация Илинденъ.



Йосифъ Кировъ-Танаровъ (Йосето)

Йосифъ Кировъ — Танаровъ (Йосето)

На 5. изтекли месецъ юний отъ настоящата 1920 година той биде поваленъ мъртавъ въ родна земя, открадната отъ гърка. Осмъртенъ бѣ той не въ откритъ бой съ злия врагъ, а отъ засада — отъ гръцка засада. Откритъ куршумъ него не го ловѣше; него можеше да го уязви само засаденъ куршумъ. И такъвъ го уязви, уви! смъртоносно. Тоя подълъ гръцки куршумъ отне на борческа Македония най-прѣсното и най-свидното и дете —



Рѣка Вардаръ при Демиръ-капия.

Йосето бѣше нейната гордость; той бѣше нейния крепитель и хранитель.

Но, за да да узнаемъ, кой и какъвъ въ сжщность бѣше той, нека изслушаме следния бѣгълъ разказъ на единъ отъ неговитѣ бойни другари, който отблизо познаваше него, дѣлата му и подвизитѣ му:

„Ако бѣше откритъ бой и въ състава на четата бѣше и Йосифъ, още щѣше да гърми ехото отъ този бой, защото величественъ щѣше да бѣде подвигътъ на революционната чета, а сърдцата на тиранитѣ още щѣха да бждатъ вковани отъ смъртенъ страхъ и ужасъ. А ако ехото отгласяше и падането на Йосифа, скръбта ни за тоя юнакъ нѣмаше да бѣде толкова голѣма.

Но то бѣше гръцка засада, зловеща и подла, която на 5. юний повали Йосифа.

Роденъ е на 12. августъ 1901 година въ село Врагтурци, Кукушко, отъ много бедни родители. Баща му Киро и чичо му Тано сж били четници въ четата на Гоце Дѣлчевъ и следъ това въ тази на Сѣрския войвода Георги Радевъ. Презъ 1903 година и двамата се прехвърлили въ Кукушката околийска чета. Презъ месецъ ноемврий сжщата година, въ сражение съ турски аскеръ при село Балинци, Дойранско, и двамата брата паднаха убити и бидоха погребани въ единъ гробъ. Тѣхнитѣ съвременници още съ удивление славятъ подвизитѣ на тия двама брата.

Ето каква кръвъ имаше Йосифъ Кировъ.

Майка му не е могла да изхранва семейството, та Йосифъ, още като невръстно момче, е трѣбвало да ходи овчарче при по-заможни селяни. Така израстналъ до 1922 г., когато сѣрбитѣ го потърсили войникъ (Презъ войната въ 1913 г. майка му се преселила въ Струмишко). Презъ тази година вече кипѣше революционната борба и Йосифъ бѣше въ нейнитѣ редове като

легаленъ работникъ. И много естествено е, че той не отиде въ сѣрбскитѣ казарми да нахлупи на главата си омразния шайкачъ, а се отзова въ Гевгелийската чета — най-близката, съ която е могълъ да влѣзе въ връзка въ тоя моментъ. И отъ тогава до деня на смъртта си непрекъснато бѣ въ редоветѣ на ВМРО, отбелѣзвайки подвигъ следъ подвигъ. Презъ месецъ мартъ 1923 година преминава въ Струмишката околийска чета, въ състава на която се числѣше до смъртта си.

Едва ли може да се опише Йосифъ и неговиятъ подвигъ като революционеръ. Трѣбва човѣкъ да го е виждалъ и наблюдавалъ съ собственитѣ си очи, за да получи впечатление за онова, което бѣше той. Снаженъ, високъ, русъ, съ сини очи, съ правилни и нѣжни черти на лицето си, съ царствено — горда походка, той излъчваше и обаяние, и респектъ. Презъ часоветѣ на обикновения всѣкидневенъ животъ, погледътъ му пленяваше съ своята благость и кротость; но въ момента, когато предстоеше да се реши революционна задача, сжщитѣ сини очи вече отразяваха стихията на безвъзвратна решителность и безгранична храбрость. За него нѣмаше препятствия, нѣмаше опасность. Това знаеха другаритѣ му, това знаеха тиранитѣ, това знаеха и поробенитѣ брата. Но никой не знаеше, какъ и къде ще срешне Йосифа: дали като безобиденъ „дърваръ“ въ горитѣ на Огражденъ и Бѣласица, или като трудолюбивъ селянинъ съ превързана кърпа на главата изъ Струмишкото поле, или като обикновенъ еснафинъ съ изтъркано палто изъ улицитѣ на гр. Струмица. Всички знаеха, че той е на всѣкъде; знаеха, че вѣренъ наганти мигновено се измѣкваше изъ пояса на привидно безобидния човѣкъ и нанасяше смъртъ на македонскитѣ джелати. Страхъ и трепетъ бѣше по Струмишко, когато се чуеше името на Йосифа; защото знаеха, че той напада като ястребъ, че като

стрела изпѣква фигурата му и прокѣнтяватъ изтрелитѣ отъ наганта му, или се разнася трѣска въ на хвърлената отъ него бомба. Сѣрбитѣ познаваха тази стихийна сила, оцениха главата му, гониха го съ безбройни потери, устройваха му засади. Но той бѣше неуловимъ. Следъ терористична акция или атентатъ, прибралъ се отново въ четата, той още преживѣваше голѣмото си удоволствие — да вижда, какъ съ десетки сѣрбски стражари, войници и офицери, вшепенени отъ страхъ предъ силуета на единъ човѣкъ съ два наганта, лудо бѣгатъ изъ Струмишкитѣ калдарми или се завиратъ по врати и дупки, за да избѣгнатъ поздрава на неговия куршумъ.

Още не е време да изброяваме отдѣлнитѣ подвизи на Йосифа. Пѣкъ и тѣ сж толкова много, што не могатъ да се отбележатъ само въ едно писмо. Много сж сраженията, въ които е участвувал, важни и отъ голѣмо значение бѣха терористичнитѣ акции и атентатитѣ, които е извършилъ той. Тѣ всички сж свързани съ най-близкитѣ революционни години и не е удобно сега да ги поменаваме и описваме.

Въ страницата на своитѣ герои, близко до името на своя великанъ Гоце, Кукушко ще постави името на своя безпородно храбръ синъ Йосифъ Кировъ. Македония губи единъ отъ най-решителнитѣ борци за свободата си. А другаритѣ му оплакватъ незамѣнимата и сжжа жертва и трѣпнатъ мишицитѣ имъ за нови удари на врага-тиранитѣ и крепне вѣрата имъ въ близкия успѣхъ на неравната борба*.

Благоговѣенъ поклонъ предъ гроба на знаменития македонски революционеръ!

Да прѣжде името му и славата му!

На „Петрова нива“

Решението на конгреса в Солун в края на м. декември 1902 г. и първите дни на м. януари 1903 г. извика по-късно конгреси в отделните революционни окръзи в Македония и в Одринско. Непосредствено след закриването на Солунския конгрес, на който се взе решението за въстание още през сжщата 1903 година, бяха, по решение на сжщата, делегирани Иванъ Гарвановъ и Велко Думевъ в София за среща с онѣзи отъ легалните и нелегалните видни представители на В. М. Р. О., които по това време се намираха в София.

Конгресът на Одринския революционен окръг се състоя в последните дни на м. юний и първите дни на м. юлий 1903 г. в „Петрова нива“, мѣстност в Малко-Търновската околия, отстояща отъ града на 1 1/2—2 часа, срещу с. Стоилово, отдѣлено отъ нея отъ дълбокъ долъ. Самата мѣстност представляше съ своите чуки непристъпна позиция. На тоя конгрес ржководни сили бяха отъ нелегалните: Михаилъ Герджиковъ, Лазаръ Маджаровъ, Георги Кондоловъ и други, а отъ легалните: Велко Думевъ, Георги Василевъ, Димо Янковъ, Димитъръ



Гарвановъ замина съ редовенъ паспортъ и като български поданикъ, а Думевъ мина границата при Свиленградъ нелегално. Срещата в София завърши в съгласие, макаръ и не безъ критика, съ решението на Солунския конгрес и потвърди оня респектъ, който хранѣха всички дейци на В. М. Р. О. къмъ Ц. К., безразлично отъ състава му, който зависѣше твърде много отъ мѣстните условия и за времето на конгреса не се представляваше отъ голѣмите изпитани сили на революционна Македония — Даме, Гоце, Пере, Д-ръ Татарчевъ, Матовъ и други, както и къмъ самия конгрес, който, по силата на изключителните обстоятелства, не бѣ успѣлъ да събере представители отъ всички райони на революционната област, нито най-видните отъ онѣзи, които можаха да се изпратятъ.

Следъ това предстоеше свикването на конгреси в всѣки окръг; на тия конгреси представители на легалните и на нелегалните ржководни тѣла трѣбваше да възприематъ решението на Солунския конгрес и да обмислятъ всички въпроси по плана и срѣдствата за действия, когато дойде денът на въстанието. Тоя ден трѣбваше да се опредѣли отъ Ц. К. на В. М. Р. О., в съгласие съ най-видните нелегални ржководители, и първото решение за датата на въстанието е опредѣлило м. мартъ, обаче, времето за подготовка—техническа—наложи отсрочването на тая дата за историческата дата 20. юлий (старъ стилъ), Илинденъ.

Катерински и други. Конгресът завърши при голѣмо единодушие и при повишено патриотическо настроение съ редъ решения, които и бидоха приложени, може да се каже, съ задоволителна точност. Тукъ не е мѣстото и времето да разказваме подробноститъ на тоя конгрес, който бѣше събралъ всички сили — легални и нелегални—на Одринския революционен окръг — надъ 250 души. Ще кажемъ само това, че въ деня на разотиване отъ конгреса, рано сутринта, свещеникът и нѣколко селяни отъ Стоилово ни предупредиха, че войска отъ Малко-Търново дошла в село и че сме били открити случайно, или несъзнателно издадени отъ нѣколко граждани, които ни видѣха, минавайки край „Петрова нива“ и конгресът трѣбваше да приключи съ едно сражение, което съ блѣскавия си край окуражи всички.

На нашата снимка се виждат конгресисти отъ Окржжния комитетъ и отъ околитѣ: Лозенградска, Малко-Търновска, Свиленградска и Пашмаклийска. Конгресиститѣ отъ околитѣ: Димотишка, Суфлийска и Дедеагачка бѣха заминали съ други групи. Нашата група се водѣше отъ Кръстьо Българията, пети по редъ отъ дѣсно в предния редъ. На тоя редъ се виждатъ: Анастасъ Разбойниковъ, първи отъ дѣсно; Христо Караманджиковъ, трети по редъ; Василъ Пасковъ, четвърти по редъ; Велко Думевъ, шести по редъ; Михаилъ Даиевъ, седми по редъ; Георги Василевъ, осми по редъ; Димо

Изъ недрата на Бабуна и Караджица планини

(Легенда за Вели-беговата пещера)

Презъ м. августъ 1905 година група ранени четници отъ Велешката чета останахме на лѣчение въ село Бистрица, а четитѣ на Панчо Константиновъ и Иванъ Наумовъ — Алябака заминаха по бърза работа въ „Клепата“. Въ очакване превързочни материали отъ града Велесъ, раненитѣ съ мжка понасяха превързкитѣ, които ставаха отъ неопитна ржка и съ примитивни срѣдства. Арсо Локвички и Христо Радомирски бѣха ранени въ

селото. Презъ деня, следъ една „операция“, сполучихме да извадимъ, съ помощта на единъ бръсначъ и едно стъкло ракия, куршума отъ Арсовия кракъ. Съ голѣма радостъ единъ други се превързахме и решихме, следъ заникъ, да потеглимъ за село Папрадище. Въ тоя походъ, за по-добра охрана, ни придружиха трима младежи Бистричани. Тия левентъ момци очитѣ си не отдѣляха отъ насъ и всячески се стараеха да ни обслужватъ, знаяйки,



Четнишки скривници и позиции въ Леринската планина.

дебелитѣ мяса на краката, като ранитѣ имъ бѣха гноясали и подути. Привечеръ пристигна единъ милизимъ съ стотина войници, като заеха квартири въ съседната до насъ къща. Отъ изненада не се бояхме, но можяхме да бждемъ открити отъ мизмизмата на превързочнитѣ материали. Това обстоятелство ни принуди да излѣземъ въ балкана надъ

Янковъ, десети по редъ. Въ втория редъ: Тодоръ Станковъ, първи по редъ отъ лѣво; Яни Ивановъ, осми по редъ. Въ третия редъ: Димитъръ Катерински, осми по редъ отъ дѣсно и Коста Калканджиевъ, тринадесети по редъ. До него е куриерътъ, единъ милъ човѣкъ на около 45 годишна възраст и вещь водачъ на четата.

че ние се боримъ за отбиването атакитѣ на пропагандата. Групата потегли на пжтъ, обаче, между селата Бистрица и Црешново, близо до пещерата „Яворотъ“, попаднахме въ засадата на ренегата Григоръ Соколовъ-Лямеvъ. Неусѣтно пропукаха двадесетина пушки. Мълкомъ всички залегнахме. Неприятелътъ обстрелваше на посоки, знаяйки, че може и самъ да попадне въ засада, та гледаше бързо да ни обсипе съ куршуми и да се оттегли, но благодарение харамийскитѣ похвати на Арсо, отъ една страна, и познавайки най-дребнитѣ дипли на Бистришкия балканъ, отъ друга — бързо отбгнахме засадата, като оставихме сѣрбоманитѣ въ неизгодното положение едни други да се стрелятъ.

За да не попаднемъ на друга засада, отбихме

се въ дѣсно, минахме задъ билото на „Якупица“ и призори стигнахме при изворитѣ на рѣка Бабуна, близо да развалинитѣ на опустошенитѣ села Гарванъ и Чеплесъ. Тая мѣстность доминира надъ цѣлата Бабунска верига и отъ нея „Азотъ“ представлява великолепенъ ландшафтъ: навредъ високи балкани, залесени съ хубави гори; навредъ тучни ливади и високи зелени папратища, напоявани отъ спускащитѣ се стремглаво балкански ручеи; навредъ пещери и високи канари, които, вкупомъ взети, красятъ тоя скритъ балкански кътъ.

обхване, благодарение на високата папратъ, сполучихме да отстъпимъ по направление къмъ „Солунска Глава“. Едва издържахме тоя усиленъ походъ, но нѣмаше какво да сторимъ. Тукъ орловото око на Арсо забеляза, че отъ посока на помашкитѣ села Ябълчища и Мелница се движи въ оржжена група. Опасявайки се да не попаднемъ между два огъня и, за да прикриемъ по-дълго време следитѣ си, Арсо реши да тръгнемъ къмъ Караджица планина, дотогава никакъ не посещавана отъ наши чети. Следъ изнурителенъ нощенъ походъ, пре-



Четата на Велешкия войвода Михаилъ Чаковъ.

Въ една гора, въ която нито робътъ, нито властелинътъ смѣятъ да отидатъ, намѣрихме прибѣжище. Гората бѣше препълнена съ дивечъ: нѣколко сърни веднага избѣгаха на друга посока, а следъ малко две диви свини се зададоха къмъ насъ, но, щомъ ни подушиха, юрнаха изъ гората. Въ тая горичка превързахме ранитѣ си, измихме се добре и се радвахме на майката природа, която щедро бѣ дарила тоя земенъ кътъ съ китни гори и цвѣтя, но населението не стѣпваше тамъ, знаейки отъ бащи и дѣди, че тамъ цѣлата земя е напоена съ невинната кръвъ на цѣлото население отъ богатитѣ села Гарванъ и Чеплесъ, които поголовно сѣ били избити, защото не сѣ искали да се потурчатъ. Току-що наблюдавахме развалинитѣ на църквата, Арсо забеляза, че неприятелътъ се движи по нашитѣ следи. Отъ височината наблюдавахме движението на неприятеля и щомъ се увѣрихме, че той се раздѣля на две групи, за да може да ни

насяйки на гърбъ двамата тежко ранени, стигнахме на една мандра, кждето взехме хлѣбъ и извара. Тръгнахме на пѣтъ, но, следъ изминаване около 1—2 километра, обратно се повърнахме, съ което Арсо целѣше да заличи дирята ни отъ каракачанитѣ. Пристигнахме на друга мандра, каракачанитѣ на която бѣха отъ задругата, работяща по мандритѣ на Даутица планина, надъ село Локвица. Въ тая мандра, поради близкитѣ връзки на Арсо, бѣхме въ безопасность. Въ мандрата тежко заболя Павелъ Наумовъ, отъ село Ораовецъ, Велешко, та, докато се посъвземе, постояхме цѣли три дни.

Четникътъ дѣдо Иванъ-Опълченеца, човѣкъ припрянъ и нервно разстроенъ, бащински се грижеше за раненитѣ и се чудѣше какъ да ни превържи и нахрани. Той цѣль денъ ругаше предъ насъ каракачанитѣ, пазейки се да го не чуятъ, че само съ цвикъ искали да ни напоятъ, макаръ, че си имали скрита ракийца. А дѣдо Иванъ имаше остъръ

нюхъ... Душкѣ, дѣдо Иванъ, душкѣ... и намѣри една стомна пълна съ ракия и я довлече. Той бързо изми ранитѣ ни съ ракия и ги превърза. Потъта отъ силния припекъ на слънцето на струи течеше по старческото му набръчкано лице. Следъ като свърши работата си, той напълни една голѣма чаша, прекръсти се, гаврътна я, млясна съ уста и каза: „Наздраве, момчета, вие ракия не пиете, но на дѣда си Ивана ще позволите“; напълни втора чаша, вдигна я нагоре и каза: „Боже, давай на



Кайлярският войвода Джоджо Христовъ Баничановъ, родомъ отъ Кайлярското село Ракита. Убитъ въ 1917 година, презъ време на голѣмата война, при градеца Поградецъ, до Охридското езеро.

бугаритѣ ракия, а на сѣрбоманитѣ... кюския“ — и я гаврътна въ устата си.

Веселъ смѣхъ ечна въ уснитѣ на Караджица планина...

— Брей, много не се смѣйте, да не ни усѣтятъ каракачанитѣ, че после съ що ще ви превързвамъ ранитѣ... Ха сега да я прикриемъ, че ще ни трѣбва — каза дѣдо Иванъ, намигайки съ едното око.

Вечеръта единъ отъ кехайтѣ се завърна и каза, че имало малко ракийца и отиде да я търси. Следъ малко се завърна и съобщи, че ракията изчезнала.

— Пустата ракия..., въ земята бѣхъ я заровилъ..., кой ще я вземе — думаше кехаята и се тюх-

каше, а дѣдо Иванъ сучеше мустакъ и се ядосваше за откраднатата ракийца, молейки кехаята да донесе малко цвикъ да си пийне.

Дѣдо Ивановата ракия бързо заздрави ранитѣ ни.

* * *

Караджица, като Даутица и Голешница, сж планини отъ единъ масивъ, като протяжение на Бабуна планина. Караджица, въ провивовесъ на последнитѣ, е безъ всѣкакви гори и никжде по върховетѣ ѝ нѣма извори; тя изобщо е лишена отъ вода. Караджица е отъ карстовъ характеръ: изпѣстрена е навредъ съ голи варовити скали, пълна е съ пещери и пропасти. Въ нѣкои отъ пропаститѣ каракачанитѣ събиратъ снѣгъ и презъ лѣтото го топятъ, за да поятъ овцетѣ си. Планината е съвършено необитаема и въ нея живѣятъ само овчари.

Въ мандрата работѣше Арсовиятъ приятелъ, дѣдо Трифонъ, родомъ отъ с. Бѣлица, Порѣчието. Между многото разговори, които водихме съ мандраджитѣ, узнахме, че въ планината никжде не може да се намѣри изворна или рѣчна вода, освенъ въ една пещера близо до мандрата. Отъ любопитство помолихме дѣдо Трифона да ни запознае съ пещерата. Той се чудѣше на нашето любопитство и ни увѣряваше, че като ранени не ще можемъ да изтраемъ, но при все това го съгласихме и тръгнахме. Между грамадитѣ върволицы пещери, предъ очитѣ ни се откри една голѣма дупка, широка около 3—4 метра, а висока десетина метра. Щомъ влѣзохме малко навътре, веднага ни лѣхна застоаялъ, съвършено хладенъ въздухъ. Обиколчихме голѣмата и пространна галерия, обаче никжде вода не се виждаше. Навлѣзохме въ друга галерия. Висящитѣ въ нея отгоре и изпъкнали отдолу, въ разни форми и видове, сталактити и сталакмити, отстоящи на мѣста до десетина метра височина, при фантастичната тайнственостъ, смразиха кръвьта ни. Изведнѣжъ, по инстинктъ, всички се прибрахме единъ до другъ, зачувайки крякането на пещернитѣ птици. Като че ли мравки залазиха по тѣлата ни, та всѣки държеше здраво пушката си, готовъ да стреля срещу невидимия неприятелъ. Водачътъ ни успокои, заявявайки, че той добре познава устройството на пещерата и нѣма защо да се боимъ. Най-после бѣхме удовлетворени въ нашето любопитство. Следъ провирането ни изъ разни лабиринти, стигнахме една доста свѣтла галерия, въ която, презъ единъ процепъ на скалитѣ, влизаше обилна свѣтлина. Този процепъ представляваше нѣщо като конусообразна яма, почваща отъ външнитѣ скали на планината и достигаща на дълбоко въ пещерата, съ дълбочина отгоре до долу около 200 метра. Тамъ вече дишането ставаше по-лесно и можеше да се разгледа околността. Въ самия край на галерията се чувствуваеше голѣма влага. Вслушахме се и зачухме бучене на вода. Шумътъ все повече се засилваше. Следъ като свикнахме да виждаме ясно отпреде си, забелязахме водата какъ блика и отлита въ бездната. Водачътъ пусна една дървена кофа и извади вода. Водата бѣше студена и много вкусна. Следъ малка почивка, тръгнахме обратно къмъ изхода. Водачътъ бѣше така свикналъ съ пещерата и ходѣше така бързо, като че ли се намираше надъ земята. На излизане отъ пещерата се подаде сигналъ за запазване тишина. Вървейки бавно, вънъ отъ пещерата, на стотина метра, изкочи

една дива свиня. Арсо се прицели и съ единъ куршумъ я свали.

Презъ тъмната * * * епоха на робството, тази пещера била открита отъ албанеца Вели бегъ, който, споредъ преданието, билъ единственъ едъръ скотовъдецъ, който отхранвалъ добри стада, като цѣлата Караджица планина е била негово владение.

Споредъ народнитѣ предания, водата отъ Вели беговата пещера се изгубвала въ недрата на планината, а следъ това се появявала при с. Бѣлица, Порѣчието. За тая подземна връзка между дветѣ води се знае следната легенда:

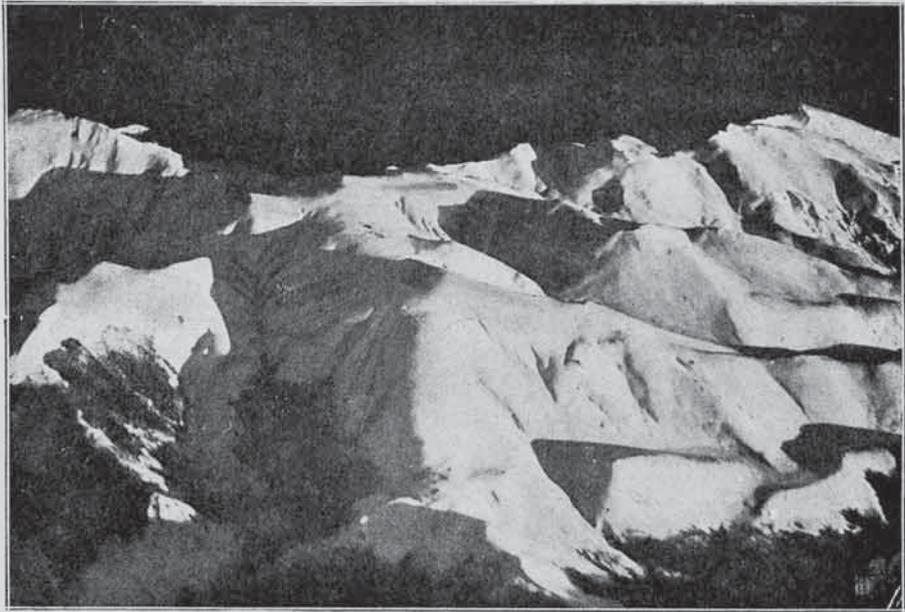
Отъ извора край с. Бѣлица блика студена вода съ голѣмъ водовъртежъ, бистра като сълза, образуваща дълбокъ бездъненъ виръ, широкъ 20 на 20 метра. Тая вода се употребява отъ селянитѣ за пие и пране. Отъ изворнитѣ води се образува малка рѣка, която се влива въ р. Велика.

Презъ тая тъмна епоха, раята е била длъжна да работи беговитѣ имоти, като малцина се освобождавали отъ ангария. Единъ отъ Бѣличкитѣ момци, буйниятъ и воленъ Велко, отишелъ въ Караджица и се пазарилъ у Вели бега, да му пасе едно отъ стадата. Велко, като строенъ младежъ и юнакъ, скоро влѣзълъ въ очи на бега и му станалъ довърено лице, поради което билъ запознатъ съ устройството на пещерата и мѣстонахождението на водата. Младиятъ овчаръ изпълнявалъ възложената му работа съ при сърдце и бегътъ останалъ доволенъ отъ него. На втората година, Велко пакъ се пазарилъ да аргатува у Вели бега. По цѣли дни той надувалъ безгрижно своя кавалъ и пасълъ овцетѣ, ползвайки се отъ благоволения на бега, който билъ много доволенъ отъ него, когато съ останалитѣ овчари билъ строгъ и кръвожаденъ.

Веднѣжъ бегътъ провѣрилъ Велковото стадо и намѣрилъ липса. Това го усъмнило, но никакъ не подозиралъ Велко. Когато констатиралъ, че ежедневно се губи по една овца, той го запитва, но Велко му отговорилъ, че може би да се прибиратъ при другитѣ стада. Тоя отговоръ не задоволилъ бега, който тайно продължавалъ да провѣрва стадата и констатиралъ, че отъ Велковото стадо ежедневно се губи по овца или агне, но все пакъ предполагалъ, че тѣ се губятъ изъ пещернитѣ ями, гдето и намиратъ смъртта си.

Вели бегъ, разхождайки се изъ планината, проследилъ своя довъреникъ, който влѣзълъ въ пещерата, заклалъ една овца, изчистилъ я добре, завилъ я въ кожата, завързалъ я и я пусналъ въ едно отъ воднитѣ гърла. Веднага той се изправя изневиделица предъ овчаря. Последниятъ, уловенъ въ престѣпление, изтърпва отъ гнѣва на бега. Той, обаче, му поисква обяснение, давайки своята „беса“, че ще му прости, ако признае самата истина. Велко

повѣрвалъ бега и му разказалъ следното: „Веднѣжъ, пуцайки кофата да извадя вода отъ гърлото, изтървахъ гегата си и тя изчезна въ пропастьта. Много се натъжихъ за нея, защото бѣше много хубава и бѣхте ми я донесли бакшишъ отъ Тетево. Презъ зимата, като си отидохъ въ село, намѣрихъ гегата си закачена у дома на стената. Вземахъ я, разгледахъ я добре и се увѣрихъ, че тя е сжщата моя гега, която изтървахъ въ водата. Това ме изненада, защото знаехъ, че чуждѣ кракъ не стѣпваше въ пещерата, освенъ моя и вашия, бего. Запитахъ майка си, какъ е попаднала тая гега въ кѣщи. Тя ми съобщи, че, като прала дрехи на извора, гегата изкочила отъ дъното на извора и тя я взела. Изминаха се нѣколко дена, но мисълта ми бѣше



Зимна гледка въ планината „Солунска глава“.

все около тайнственото намиране на гегата. Това не ми даваше покой, та решихъ да узная истината. Дойдохъ тукъ тайно, влѣзохъ въ пещерата и пуснахъ гегата въ гърлото, следъ което си отидохъ въ село. Щомъ влѣзохъ у дома, майка ми каза, че пакъ намѣрила гегата въ изворнитѣ води. Сега разбрахъ, че това е истина и ъ съобщихъ моето откритие за подземната рѣка, която оттукъ влиза подъ земята и извира въ нашето село. Уговорихме съ нея на уреченото време да следи, дали ще намѣри едно заклано агне, обвито въ кожата. Веднага пристигнахъ тукъ, заклахъ агнето и го пуснахъ въ гърлото. Завърнахъ се въ село и голѣмо бѣ очудването ми, когато тя ми каза: „Ето агнето, което намѣрихъ въ извора“. Понеже нашето семейство е голѣмо и сиромашко, решихъ да дойда пакъ да пася стадото ви, като презъ день пращамъ по едно агне по водата, та майка ми да изхранва семейството ни. Ето вече за единъ месецъ съмъ пратилъ десетина агнета“.

Бегътъ, следъ като изслушалъ овчаря, вдига ятагана и му отрѣзалъ главата, завива я въ една агнешка кожа и я пуца въ гърлото. На другия день, Бѣла Ица, Велковата майка, очаквайки да улови агне, намира страшния подарѣкъ на Вели бега. Тя, безъ да подозира нѣщо, отива въ кѣщи, развързва кожата и вижда главата на своя синъ. Тя

извиква близкитѣ си и имъ съобщава историята съ Вели беговитѣ агнета и имъ показва главата на сина си Велко.

* * *

Велковата майка била родомъ отъ Шарлията; на младини тя била гиздава невѣста и работила, заедно съ мъжа си, като ратайкиня въ чифлика на Вели беговия братъ. Вели бегъ билъ много свирепъ арнаутинъ и голѣмъ женолобецъ. Веднѣжъ той забелязалъ Бѣла Ица и изпратилъ своя ясакчия, който насила я отвлекълъ въ неговия харемъ. Тамъ тя стояла малко време и, по настояване на брата си, Вели бегъ не я потурчилъ, а я повърналъ

ухото на тая глава — соннато му отговорила Бѣла Ица, показвайки му отличителния знакъ, който се срѣщалъ само у мъжкитѣ деца въ рода на бега.

Виждайки родовия нишанъ на отрѣзаната глава, бегътъ схваналъ, че е станалъ синоубиецъ.

Ожесточенъ отъ извършеното престѣпление, той я запитва, коя е тя и отъ кого има това дете.

— Азъ съмъ Бѣла Ица — казала тя, като го проклънава, хайръ да не види цѣлиятъ му родъ.

Узнавайки, че е убиецъ на своето дете, у бега се проявява кръвожадниятъ инстинктъ на свирепия арнаутинъ; увѣренъ, че тя нарочно е изпратила Велко, за да стане той убиецъ на своя синъ, той



Нѣкогашното българско училище въ Леринското село Върбени (Екши-Су).

на мъжа ѝ. Веднага Бѣла Ица и мъжътъ ѝ отъ срамъ напуснали родното си село и се заселили въ Порѣчието, като ратаи въ единъ чифликъ. Отъ Вели бега тя зачала и родила Велко. Отъ тогава тя вече нищо не била чула за свирепия арнаутинъ. Едва сега тя узнала отъ мѣстния бегъ, че Вели бегъ, владѣтельтъ на Караджица, е сжщия нейнъ похитителъ и убиецъ на своята рожба. *Залинява* горката майка и решила да отмъсти на свирепия детеубиецъ.

Съ горестъ на душата тя отива въ чифлика на Вели бега и, безъ дума да издума, му показва Велковата глава.

— Та нали каурскитѣ глави сж дадени отъ Алаха да си опитваме ятаганитѣ — казалъ Вели бегъ и презрително се изсмѣлъ, като заповѣдалъ на ясакчията си да изпжди каурката.

— Погледни добре, Вели бего, що има задъ

хваща Бѣла Ица, завръзва я на опашката на коня си и я завлича въ пещерата: тамъ разярениятъ бегъ ѝ отрѣзва главата и я хвърля въ водата.

Селянкитѣ, като наливали вода отъ извора, намѣрили главата на Бѣла Ица и я прибрали, като извора нарекли на нейно име, а по-късно и чифлигарското селце почнали да зовятъ Бѣла Ица, а впоследствие — за благозвучие — станало Бѣлица.

Майчината люта клетва скоро постигнала Вели бега. Дебрани арнаути, връщайки се отъ единъ харамийски походъ, пристигатъ въ чифлика му; той влѣзълъ съ тѣхъ въ споръ и не допусналъ да останатъ въ чифлика, обаче, харамитѣ убили него и цѣлото му семейство, следъ което изгорѣли и чифлика му.

Така завърши разказа си дѣдо Трифонъ за легендата на Вели беговата пещера.

Стефанъ Аврамовъ.

Дебърският войвода Максимъ Неновъ

Отдавна войнъ е въ гроба,
заспалъ всрѣдъ бранни пустоти.

Мнозина сж самоотверженитѣ ратници, които сложиха буйнитѣ си глави за свободата на Родината. Изреждаха се единъ по единъ и отлитаха въ вѣчността плеадата борци на нашето скъпо отечество, отивайки при загиналитѣ преди тѣхъ тѣхни идейни покойници.

Онѣзи, които подготвиха Илинденската епопея и погинаха преди да видятъ резултата отъ титаническитѣ си усилия, дадоха примѣръ на младото поколение и му вдъхнаха любовъ къмъ Татковината, подтиквайки го, и то да се бори за извоюване на така дълго очакваната свобода. Между многобройнитѣ мъченици за свободата на Македония бѣше и Максимъ Неновъ.

Той е роденъ презъ 1870 год. въ с. Тресанче, Дебърска Рѣка, училъ се е въ родното си село на старобългарски книги: псалтирь, наустница и пр., при известния родолюбецъ, свещеникъ Мартинъ. Още отъ малкъ, той показа голѣми дарбѣ, особено къмъ живописа. Бидейки съ свободолюбивъ духъ, Максимъ още отъ ранна възраст участвува въ революционнитѣ борби на Рѣканско, неможейки да търпи тиранията на турцитѣ, колкото и малко да се е чувствувала тя въ този отдалеченъ край, заграденъ отъ всѣкъде съ непроходими планини.

По-късно, заедно съ своя баща, Максимъ обиколи почти цѣла южна Македония: Солунъ, Съръ, Драма, Кавала; при тѣзи обиколки той видѣ прелеститѣ на Родината си и я обикна по-силно, а намрази още повече поробителитѣ ѝ.

На 20 годишната си възраст, той замина въ свободна България, заселва се въ Орѣхово и почва да учи иконописство при известния по това време иконописецъ Григоръ Пачаръ, неговъ съселанинъ. Презъ тѣзи си години Максимъ написва една книга на старо-славянски езикъ: „Зографска Ерменія“ — Ржководство по черкония живопись, която книга остана недовършена (написани сж само 300 страници).

По-късно, той се отдѣля отъ своя майсторъ — учителъ и почва самостоятелна работа. Като отличенъ иконописецъ и краснописецъ, Максимъ обикаля почти цѣла България. Отъ него има изработени много черкви и манастири: въ с. Кумдуванджи, Чирпанско; въ селата Кара-Бунаръ и Радне-Мале, Търново-Сейменско; въ с. Пандакли, Старо-Загорско; въ с. Подвисъ, Карнобатско и проче. Той не пропуска нито една епархия необходима, оставайки следъ себе си вѣчни спомени — черкви, манастири, Най-после, той се спира въ Стара-Загора, дето продължава своята работа.

Уменъ и паметенъ по природа, даровитъ и милъ по духъ, Максимъ правелъ впечатление на образованъ човѣкъ съ приятенъ характеръ. Високо нравственъ, уравновесенъ въ говоръ, въ мисли и въ действия, той билъ любимецъ на всички емигранти, особено на дебърчанитѣ.

Излѣзналъ изъ срѣдата на единъ поробенъ народъ — народъ насилванъ физически, морално терзанъ, измъчванъ и експлоатирванъ, руганъ и безчестенъ — Максимъ бѣ единъ отъ избраницитѣ, у когото сърдцето затупа най-силно, кръвта заигра най-буйно и на дѣло показа, какво може да направи за своята поробена страна.

Страданията на угнетенитѣ му братя и воплитѣ на народа, въ които се изразяваше плачътъ на цѣла Македония, вмъкнаха въ душата му недоволството и той презъ 1899 год. се обрече отъ всичко и се обрече въ служба на освободителното дѣло, като агитаторъ, боецъ и войвода.

Като агитаторъ ние го виждаме въ Сърбия и България да организира чети съ помощта на своитѣ сънародници; въ Македония — да броди отъ село на село изъ Дебърския край, подигайки духа на населението и призовавайки своя братъ къмъ борба срещу тирана. За да прикрие следитѣ си, той се преобличалъ ту като работникъ, ту като свещеникъ, ту като чужденецъ и

не остави и най скромната хижа непосетена, насърчавайки съ горещи слова и вдъхвайки вѣра на измъчения македонецъ за по-свѣтли бжднини. А положението на македонца е било, както се знае, плачевно: навсѣкжде той е билъ немилъ и недрагъ. Небето на неговото отечество е било помрачено; смѣхътъ и веселието отдавна сж били замрѣли на устнитѣ му. Въ македонскитѣ дивни планини се е чувалъ само екотътъ на барута, а въ прекраснитѣ поля и долини сж се чували само плачътъ и погребалниятъ стонъ. Словата на Максимъ били посрѣщани съ радостъ, гърдитѣ се повдигали отъ вълнение и онѣмлитѣ домове на робитѣ бивали освѣтлявани отъ надежда за свободни дни, за които той тѣй сладко и тѣй унесено имъ говорѣше. Проповѣдитѣ му, пропити отъ искрено родолюбие, сж бивали възприемани отъ населението съ голѣмо въодушевление и всички сж били готови за великия часъ, когато македонскиятъ робъ ще встане.

Максимъ взима активно участие по образуването на стрелковитѣ дружини, които подготвявали македонски младежи въ военно изкуство за борба срещу врага. Той е билъ главенъ началникъ и ржководителъ на тѣзи дружини въ Стара-Загора и на четитѣ, които се организирали тамъ. По този



поводъ, той биде даже и арестуванъ отъ българската властъ.

Максимъ, презъ пролѣтѣта на 1902 година, екипирва една малка, но храбра чета и съ нея минава границата. Следъ редица сражения, следъ редица подвизи отъ храбростъ, той успѣва да заведе четата си на опредѣленото мѣсто — Дебърско. Тамъ той действува ту самъ, ту се присъединява съ четата на войводата Наке Яневъ или съ четата на Йорданъ Пиперката. Максимъ отъ месецъ априлъ до зимата води малката си чета по Дебърскитѣ планини, даде нѣколко сражения самъ или съ горепоменатитѣ чети заедно, надѣвайки се да възвърне



Дебърскиятъ монастиръ „Свети Иоанъ Предтеча“ — Бигоръ.

на своитѣ съотечественици миналитѣ радости и, чрезъ успѣха на своето дѣло, да влѣе въ копнѣщитѣ души благата вестъ, че тѣ сж свободни и че сълзитѣ могатъ да бждатъ замѣнени съ пѣсни.

Народътъ въ Дебърско билъ готовъ вече за борба съ тирана. При едно съвещание между Максимъ, Марко Симеоновъ-Плешка, отъ с. Галичникъ и Михаилъ Юруковъ отъ с. Тресанче, решило се е да се взематъ нѣкои предохранителни мѣрки за запазване на населението при едно евентуално въстание. Сжщевременно се е решило да се изгори турската кула въ мѣстността „Царевецъ“, въ планината Бистра.

Презъ зимата Максимъ се прибра въ Бълга-

рия, дето съ помощта на своитѣ съотечественици, стѣкми нова чета и съ нея се отпрати пакъ за родното си мѣсто. На 30. май 1903 година четата стигна до предѣлитѣ на Македония. Тамъ, надъ вратитѣ на тия предѣли, той е сновидѣлъ, написани съ черни букви, тѣзи слова на безсмъртния Данте:

„Презъ тукъ се влиза въ скръбна страна,
Презъ тукъ се влиза въ вѣчна мжа“

„Надежда всѣка оставете
вие, що влизате презъ тукъ“

И наистина, той не се върна, не се върнаха и неговитѣ другари по участь

Преди да навлѣзе въ долината на сълзитѣ, сѣкашъ сновидението му казвало, че той не ще се върне и съ едно писмо той изпраща последно „прости“ до своитѣ роднини и приятели.

Случайно срещнатиятъ пограниченъ офицеръ го е увещавалъ да не трѣбва за сега, понеже имало раздвижване на турскитѣ погранични войски. Максимъ, следъ като му поблагодарилъ за тѣзи увещания, му казалъ:

„Не! Насъ Отецеството ни зове: всички смъртта ни чака и безразлично е, дали днесъ или утре“.

Храбрата чета навлиза въ Македония и на следующия день тя е на Голакъ планина, на върха Чавкитѣ. Заградени тукъ отъ около 4.000 души аскеръ, тя позна своята участь — участь тежка, но славна.

Борбата трая цѣлъ день, но момцитѣ сж горди и бодри духомъ; мищитѣ имъ отслабватъ, но духътъ имъ става още по-крепкъ и на турскитѣ проклѣтия тѣ отвръщатъ съ пѣсни и залпове. При тая люта борба, четата е разбита и Максимъ Неновъ, нейниятъ войвода, пада убитъ и то въ момента, когато отивалъ да засили единъ отъ застрашенитѣ ѝ флангове. Въ тая борба падатъ и повечето отъ неговитѣ другари.

Той и тѣ бѣха скромни труженици, които нищо не искаха за себе си, а всичко свое жертвуваха за свободата на своята Родина.

Поклонъ предъ тѣхнитѣ безкрѣстни гробове!

Асенъ Ив. Янковъ

Аведисъ Ахаронянъ
(Харипъ)

Ч е с т ѣ т а

Шадахъ се тресѣше. Името на Мико гърмѣше по планини и долини. Той и другаритѣ му бѣха свили гнѣзда въ скалиститѣ височини и оттамъ разливаха навредъ страхъ и трепетъ. Мико приличаше на изтърванъ отъ желѣзна клетка лъвъ, който гърсѣше мжчителитѣ си да ги разкъса, за гдето го държаха затворенъ. Мирътъ и спокойствието въ Шадахъ бѣха смутени: разбойницитѣ — кюрди треперѣха, а Шакиръ, който бѣше станалъ

цѣла напасть за арменскитѣ села, макаръ и затворенъ въ конака си, ужасяваше се, щомъ само споменѣше името на Мико. Той избѣга, когато се убеди, че за него спасение нѣма.

Арменцитѣ благославяха юнака и молѣха Бога да му запази живота. Имаше, обаче, и такива, които обсипваха хубавата му глава съ пепелта на проклѣтието. Че кое болно дете не проклѣня лѣкаря, който го лѣкува? Робската безчувственостъ

винаги държи за мира и спокойствието. За нея е нужен сън и само сън, макаръ той да е смъртоносен.

Но никой не проклинаше толкова много Мико, колкото Хайро отъ село К...

Хайро бѣше много доволенъ отъ положението си. Въ обора си той имаше два впрегнати вола съ огоени вратове, имаше нѣколко дойни крави и имаше, най-после, хубави ниви — изорани и посѣти. Той, сестра иу и неговитѣ стари родители прекарваха тихи и радостни дни. Вѣрно е, че кюрдитѣ изземваха половината отъ житото му. Но какво отъ това? Съ това, което му оставаше, той можеше да прекарва единъ сносенъ животъ, макаръ и да работѣше много, а да се веселѣше малко. За другитѣ той и не мислѣше. Хората разправяли, че кюрдитѣ отвлекли нѣкъде арменска мома; че заптиитѣ, като ношували у съседа му, посегнали на честта на жена му; че бегътъ цѣлуналъ жената на селския първенецъ. И много други работи разправяли... Но всичко това много малко интересуваше Хайро. Важното за него бѣше, че още никой не бѣше казалъ, че надъ очитѣ на сестра му Назо имало вежди. Че кой е кривъ, ако на чуждитѣ семейства хората гледали съ лошо око?.. Щомъ додато заптиитѣ да ношуватъ въ тѣхнитѣ кѣщи, тѣ могатъ да премѣстятъ женитѣ си въ други кѣщи. Защото, знае се, заптиитѣ сж нечестивци и нечестиви работи вършатъ. Така разсждаваше Хайро и съвѣстта му бѣше спокойна.

Всѣка сутринъ, съ камшикъ въ рѣка, карайки воловетѣ предъ себе си, той отиваше на кѣра и всѣка вечеръ се връщаше въ кѣщи, тананикайки презъ мустакъ нѣкаква пѣсенъ.

Че какъ тогава Хайро да не проклина Мико, който смути мира и спокойствието въ Шадахъ и въбси кюрдитѣ и заптиитѣ?

Въ селото на Хайро откриха полицейски участъкъ и го помѣстиха тъкмо срещу селската чешма, гдето моятѣ отиваха за вода. Това озлоби Хайро и засили омразата му къмъ Мико и другаритѣ му. Една нова случка, обаче, още повече засили тая негова омраза.

Настѣпилъ бѣше есенъта. Далечъ отъ селото, въ една самотна долина, Хайро браздѣше последнитѣ лехи на нивата си.

— Добра среща, Хайро!

Хайро се обърна и, за негово изумление, видѣ Мико съ четата му.

— Далъ ви Богъ добро! — отговори неохотно Хайро.

— Какво правишъ, Хайро?

— Нима не виждашъ — сѣя.

— А за кого сѣнешъ, Хайро?

Въпросътъ бѣше страненъ и страшенъ. Хайро продължително гледѣ Мико и най-после неохотно му отговори:

— За кого ли? Че нали знаешъ, че имамъ домъ и семейство — за тѣхъ сѣя.

— Щомъ се трудишъ за хлѣба си, добре правишъ, Хайро — каза му иронично Мико. Но, като се трудишъ толкова много, кюрдитѣ и турцитѣ оставятъ ли хлѣбъ и за тебе? Имашъ ли сега хлѣбъ въ кѣщи?

— Може ли да нѣмамъ!...

— Щомъ е така, мили мой съседе, отиди до кѣщи и ни донеси хлѣбъ. Ти знаешъ, че ние се скитаеме по планини и долини, въ села не влизаме,

а днесъ цѣлъ день не сме турили залъкъ въ уста. Докато се върнешъ, ние ще пазимъ воловетѣ ти. Нали сме братя арменци и християни при това.

На Хайро само това куцаше: да отиде и да донесе хлѣбъ на четата!... Подъ предлогъ, че селото било далечъ и че билъ изморенъ, той се опита да отклони искането на Мико. Но, напраздно. Строгийтъ и заповѣднически тонъ на войводата го накара да се съгласи.

И той трѣгна, проклинайки, въ себе си, Мико и четницитѣ му.



Манолъ Кирковъ отъ с. Турбалж-кѡй (ференска околия), четникъ отъ четата на войводата Тано Николовъ. А стана такъв, следъ като уби вуйко си — предателъ всрѣдъ селото си

Пѣтътъ му минаваше предъ селския полицейски участъкъ. Когато стигна при него, една страшна мисль мина презъ ума му: да влѣзне въ него и да разправи на мюдюрину всичко, та да може да се отърве веднѣжъ за винаги отъ опасния Мико. Той даже пристѣпи нѣколко крачки. Но, кой знай какъ, въ този моментъ презъ ума му прозвуча името Юда. Той не можа да си спомни, кога е чулъ това име въ черквата. Изведнѣжъ той се спрѣ и устнитѣ му неволно мѣлвѣха: Юда, Юда... Престори му се, по едно време, че не той, а друго нѣкое тайнствено лице произнася това име и че вика на него: Юда, Юда!... Хайро, изплашенъ и ужасенъ, напусна участъка, бѣгайки.

Мико и четата му получиха хлѣба, пропитъ съ мѣлчавитѣ проклетия на Хайро.

На Хайро се искаше, Мико да бжде заловенъ, да бжде обесенъ и одранъ, но то така да стане, че той да бжде непричастенъ.

* * *

Минаха дни.

Хайро пакъ се залови за обикновената си полска работа. Той даже бѣше забравилъ Мико...

Презъ една мрачна и облачна есенна вечеръ, Хайро се връщаше въ къщи, карайки предъ себе си, бавно и безгрижно, воловетъ си. Тѣ, люлѣйки се съ увиснали уши на две страни, преживяха, а

той имаше видъ на обърканъ човѣкъ. Изведнѣжъ изъ участъка изхвъркна една мома, която бѣше се изкубнала отъ ржцетъ на заптиитъ, и се хвърли въ обятията му.

— Брате, спасявай ма!..

Тя бѣше сестра му Назо.

Очитъ на Хайро потъмнѣха, облацитъ затрещѣха и грѣмотевици удариха... Самъ той неможеше да разбере, какъ можа да отнесе въ къщи примрѣлата си сестра. Следъ като захвърли камшика си настрана, той се сви въ единъ жгълъ на



Четата на Кочанския войвода Мицо Кирлиевъ.

той тананикаше нѣкоя отъ своитѣ любими пѣсни. Когато стигна предъ участъка, единъ женски писъкъ, който излизаше оттамъ, го прониза и го вкамени. Той се спрѣ. Женскитъ писъкъ разтревожи даже воловетъ: ушитъ имъ, увиснали до тогава, настрѣгнаха. Явно и ясно бѣше, че въ участъка е извършено злодеяние и че жертвата е жена. До чешмата стърчеше една изоставена стомна. Да влѣзне въ участъка, за да даде помощъ — това Хайро не смѣше да стори. Па и що му трѣбваше да се бърка въ чужди работи. А и не знаеше, чия бѣше пострадалата мома. Той отстѣпи крачка назадъ и се опита да избѣга. Нѣкаква незнайна сила, обаче, му подсказа, че той не бива да се отдалечава и той се почувствува, като че ли е прикованъ на мѣстото си. Гласътъ на пробудената добродетель заговори въ него и той почна да роптае срещу извършеното въ участъка злодеяние. Въ тоя моментъ

стоята и заплака. Той плака дълго; плака отъ гнѣвъ. Отдавна не бѣше плакалъ той. Едри сълзи се лѣеха отъ очитъ му и обливаха лицето му. Хайро оплакваше сестра си; оплакваше, сщевременно, и всички обидени, оскърбени, поругани и обезчестени арменски жени и моми, чиито болки той едва сега разбира и почувствува.

Когато той дойде на себе си и се изправи на краката си, ношътъ вече бѣше хвърлила своето черно покривало. Хайро избѣрса сълзитъ си и пипна кривака си — дългия си кривакъ. Баща му разбира, че той трѣгва на дългъ пѣтъ.

— За кжде трѣгвашъ, сине мой, по тоя лошъ часъ, когато на всѣкжде е тъмно, когато земята е зла, когато небето е черно и когато водата, като море, ни е заобиколила отвсѣкжде?

— Азъ трѣгвамъ, татко, защото трѣбва да вървя. Мойтѣ очи — дано бѣха ослѣпѣли! —

видѣха всичко. Повече да търпя и понасямъ негома... Дъжъ вали — да вали; и градъ да вали. Нека и камъни — едри и тежки — да падатъ върху главата ми... Бѣше време, когато азъ проклинахъ Мико и неговото дѣло. Защо ли, Боже, не изгорѣха тия мои устни и не онѣмѣ тая моя уста, които произнесоха това проклетие? Ако дѣлото на Мико е проклето, тогава кое е благословеното? Моето ли?! — азъ да сѣя, а кюрдитѣ да ядатъ; азъ да отглеждамъ сестра, а заптиитѣ да я сквернятъ. Хууу... да погребя азъ тая моя глава!... И капа нося надъ нея! Капа надъ главата на Хайро! На какво отгоре и съ какво право?!...

Хайро смѣкна капата отъ главата си, удари я ъ земята, стѣпка я и излѣзна навънъ, като се изгуби въ тъмнината и дѣжда.

Той трѣгна да търси Мико.

Дълго време холи той, повтаряйки въ ума си, отвреме навреме, името му: Мико, Мико... Дъждѣтъ го шибаше, вѣтърѣтъ го брулѣше, развѣвайки косата му, а той неуморно вървѣше все на напредъ и наподобаваше нѣкой озлобенъ нощенъ духъ, който дебне жертвата си, или видение на умрѣлъ човѣкъ, който бѣга отъ майчино проклетие.

Изморенъ отъ дългото ходене, той седна върху единъ камѣкъ и се замисли. О, за страшни работи мислѣше той въ тоя часъ! Искаше му се да се обърне на пламѣкъ, за да опожари цѣлия свѣтъ; да опожари и полицейския участѣкъ въ селото си заедно съ заптиитѣ, които да станатъ на пепель и димъ. Искаше му се, съ цената на живота си, да отмѣсти, жестоко да отмѣсти, и да умие пятната надъ поруганата честь на сестра си. Но, какъ? Той пакъ си спомни за Мико и пакъ трѣгна да го търси. Скита Хайро дни и седмици и най-после го намѣри.

— Войводо! каза му той — не искамъ вече да живѣя. Убийте ме, кожата ми одерете, трупа ми на псетата го хвърлете. Защо ми е такъвъ животъ?!...

Говорѣха ми, разправяха ми, но азъ не можахъ да разбера чуждитѣ болки. Безчувственъ бѣхъ, защото още не бѣха отрѣзали късъ отъ моето месо; не бѣха още наранили моето сърдце; не бѣха още осквернили моята сестра. Сега, следъ като видѣхъ и изпитахъ всичко, убийте ма, но само отмѣстете за Назо. Разрушете онзи полицейски участѣкъ, унищожете всички ония заптии и отмѣстете за Назо и за всички поругани арменски моми.

Хайро стенѣше отъ болки, треперѣше, драскаше съ нокти гърдитѣ си, горѣше, като че ли бѣше запаленъ. Никога разкаянието не е бивало така искрено и така горчиво!

Хайро стана хайдутинъ.

Вече той притискаше хладната пушка ъ сърдцето си, безъ тя да може да пропѣди тжгата му.

Мислѣта за оскверняването на сестра му не му даваше миръ и спокойствие. Неговото най-скривено желание бѣше да види участѣка обхванатъ отъ пламѣци и заптиитѣ да изгорятъ въ тѣхъ.

— Войводо! — казваше той често на Мико — и въ пѣкъла да ма пратишъ, ще отида; главата си ще сложа предъ всички опасности. Тревожи ме само едно: да не би азъ да негома да видя клането въ участѣка.

Великиятъ часъ на отмѣщението и на отплатата, най-после, настѣпи. Бѣше късна есенъ. Нощта бѣше тъмна. Селото К... бѣше заспало въ боязливъ сънъ. Въ подобенъ сънъ заспиваха и всички села



Кѣтъ отъ гр. Тетово.

на областта Шадахъ. Не спѣше само Назо. Следъ оскверняването ѝ и следъ изчезването на нейния братъ, нея сънъ я не хващаше. Тя се измѣчваше; тя чакаше брата си.

По едно време въ селото залая песъ. Последваха го и други пси и се образува песи вой — тѣженъ, зловещъ и безобразенъ. Това бѣше признакъ, че въ селото сѣ дошли хора. Внезапно се разнесе изтрелъ отъ пушка. Той биде последванъ отъ други изстрели. Куршумитѣ засвириха залпово и непрекъснато.

Назо предпазливо стана и седна на леглото си. Тя се прислуша. Посрѣдъ общия пукотъ на пушкитѣ, до нея долетѣха откъмъ участѣка и човѣшки гласове. Тя трѣпна. Единъ вътрешенъ гласъ ѝ казваше, че страшната стрелба стѣва заради нея; че тя е причината за тоя смутъ и за тая борба; че се отмѣщава за нейното оскверняване; че тамъ е Хайро...

Тя стана, тихичко се облече, отвори предпазливо вратата и се качи горе на стрѣхата. Гледката бѣше страшна: цѣлото село бѣше освѣтлено; участѣкътъ, обхванатъ отъ пламѣци, горѣше, а въ него и около него се водѣше бѣсна борба — пушкитѣ гърмѣха непрекъснато. Сърдцето на Назо силно затупта, повдигайки и снишавайки гърдитѣ ѝ. Тя

ту се ужасяваше отъ бѣснитѣ гърмежи, ту съ злодѣство наблюдаваше пламъцитѣ на пожара. Тия пламъци, тия свещени пламъци, изблизваха, изчистваха и измиваха петната на нейната поругана чѣсть. Мисълта, че нейниятъ братъ е тамъ, въ онова неравно сражение, а, може би, и всрѣдъ пламъцитѣ, даже раненъ, я вдъхновяваше и я правѣше храбра. Тя почувствува необходимата нужда да бѣде тамъ, близо до пламъцитѣ, близо до брата си и да види отблизо унищожаването на палачитѣ си, да чуе предсмъртнитѣ имъ хъркания, стенанията имъ, писъцитѣ имъ; да види брата си и другаритѣ му въ момента на священото имъ вдъхновение.

Тя слѣзе отъ стрѣхата, излѣзе отъ кѣщата и презъ кривитѣ улици се упъти къмъ участъка. Презъ това време клането въ участъка продължаваше. Едни отъ заптиитѣ, печейки се въ пламъцитѣ, ревъха; други, опитвайки се да се изплъзнатъ навънъ, попадаха подъ смъртоноснитѣ куршуми на четницитѣ; трети, обезумѣли, се лутаха насамъ-нататъкъ. Всички четници бѣха бѣсни и безжалостни. Най-бѣсенъ и най-безжалостенъ, обаче, бѣше единъ отъ тѣхъ. Той бѣше единъ снаженъ момъкъ, чиято глава бѣше обвита съ кърпа. Войводата Мико грѣмогласно издаваше своитѣ запо-

вѣди и нарежлания. Лицата на всички, които пламъцитѣ освѣтляваха, издаваха ужасъ и вселяваха страхъ и трепетъ. Внезапно изъ пламъцитѣ извири единъ куршумъ и олучи четника съ кърпата на главата. Той се залюля, побледня и падна. Тѣкмо въ този моментъ Назо се хвърли върху му, взе го въ обятията си, прегърна го нѣжно и го цѣлуна.

— Ахъ, ти ли си моя мила сестро Назо!

Хайро бѣше бледъ, устнитѣ му треперѣха, кръвта продължаваше да тече отъ раната въ гърдитѣ му. Назо, следъ като сложи ржката си върху зиналата му рана, сложи и последната си цѣлунка върху бледното му чело. Силитѣ на Хайро все повече и повече го напускаха, докато най-после той издѣхна въ обятията на сестра си.

— Назо, мила моя сестро, сега можешъ да сложишъ капа на главата ми.

Тѣ бѣха последнитѣ му думи.

* * *

Пламъцитѣ на отмъщението освѣтляваха мъртвешкия образъ на мъченика на чѣстѣта. Той умрѣ, следъ като избърса и уми петната на сестринната си чѣсть.

Гоно (Георги) Яневъ

Роденъ е въ Гевгелийското село Смоквица на 10. априль 1874 год. Следъ свършването на основното си образование, баща му го е задържалъ, за да му помага въ полскитѣ работи. Възпитанъ въ патриотиченъ духъ, той, още при създаването на Организацията, стана близъкъ другаръ на революционнитѣ водачи, а по-късно стана легаленъ куриеръ и работникъ. Презъ м. февруарий 1901 год., презъ така наречената „Солунска афера“, предаденъ отъ свои другари, той попадна въ затвора Едикуле въ Солунъ и биде осъденъ на 3 годишенъ затворъ. Тамъ престоялъ само една година, а следъ това е билъ изпратенъ, заедно съ други затворници, на заточение въ Азиатския градъ Акия, близко до Иерусалимъ, и затворенъ въ тамошния занданъ. Следъ излежаването на наказанието си, той се е завърналъ въ родното си село на 16. априль 1903 година. Въ кѣщи е престоялъ само единъ месецъ. На 20 май с. г. той постѣпва за четникъ въ четата на войводата Сава Михайловъ и съ нея заедно взима участие въ Илинденското въстание. Паметна ще остане показаната отъ него храбростъ въ сражението, което че-

тата имá при Тиквешкото село Клисурса, както и въ бомбения атентатъ надъ желѣзнопътния мостъ при града Гевгели. Такава храбростъ той е показвалъ и въ всички сражения, които четата е имала. Следъ потушаването на въстанието, той, по покана на войводитѣ Сава Михайловъ, Иванчо Карасулията и Аргиръ Манасиевъ, се съгласи да остане въ Гевгелийския районъ, за да поддържа духа на населението. За неговъ другаръ е билъ определенъ Тодоръ Ивановъ Серменински. Презъ лѣтото на идната 1904 година, по нареждането на Даме Груевъ, той се прибра на почивка въ България. Тукъ той престоялъ до м. септемврий с. год., а презъ следнил м. ноемврий той отново се връща въ района си и постѣпва за четникъ въ четата на Аргиръ Манасиевъ.

На 6. декемврий сжщата 1904 година, той и другарѣтъ му, Мито Бърлямовъ отъ Гевгелийското село Негорци, паднаха убити въ ожесточено сражение съ врага при изпълнение на отечественъ дългъ.

Миръ на праха имъ!

Я. А.



„БЪЛГАРИЯ“

**1-ВО БЪЛГАРСКО ЗАСТРАХОВАТЕЛНО
ДРУЖЕСТВО**

ВЪ ГР. РУСЕ

ОСНОВАНО ВЪ 1891 ГОДИНА

Главна Дирекция — РУСЕ

Дирекция — СОФИЯ

**Агенции въ всички градове и по-важни
села въ страната.**

ЗАСТРАХОВА И ПРЕЗАСТРАХОВА:

**Животъ, пожаръ, транспортъ, злополука,
кражба, автомобили, счупване на стъкла,
гражданска отговорност, мятeжи, погроми
и проче.**

КАПИТАЛЪ И РЕЗЕРВИ ПОВЕЧЕ ОТЪ . . . 228.000.000 ЛЕВА

ГОДИШНИ ПОСТЖПЛЕНИЯ НА ПРЕМИИ

ПОВЕЧЕ ОТЪ 244.000.000 ЛЕВА

ИЗПЛАТЕНИ ЩЕТИ ОТЪ ОСНОВАВАНЕТО

НА ДРУЖЕСТВОТО ПОВЕЧЕ ОТЪ 650.000.000 ЛЕВА

ФРАНКО-БЪЛГАРСКА БАНКА

ЗА МЕЖДУНАРОДНА ТЪРГОВИЯ

КАПИТАЛЪ ЛЕВА 50.000.000

РЕЗЕРВИ „ 13.685.000

Централа въ гр. СОФИЯ,
улица Лееге, № 17.

КЛОНОВЕ:

София	Ямболъ
Ючъ-Бунаръ (София)	Стара-Загора
Варна	Татаръ-Пазарджикъ
Пловдивъ	Кюстендилъ
Бургасъ	Шуменъ
Русе	Свищовъ
Хасково	Горна-Орѣховица
Дупница	Ломъ
Къ. кали	

Агенции:

илипово, Пловдивско	Станимака
с. Владиславъ, Варненско	Провадия
с. Тръмбешъ	Фердинандъ
Гара Раднево	

Кореспонденти въ всички останали градове
на царството и въ всички по-голъми градове
въ странство.

Извършва всички банкови операции.